

DE STELTKLUUT

Tijdschrift van Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut

Winter 2023

De Steltkluut

Uitgave van Natuurbeschermingsvereniging "De Steltkluut" verschijnt 4x per jaar. Overname is toegestaan, mits bronvermelding. Auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikelen.

Redactie:

Carola André, Luciën Calle, Marleen Peeters, Ingrid Smit
redactie@steltkluut.nl

Voorpagina:

Zwart Reegeitje op Groot Eiland. Foto: Jo de Kind

Opmaak & Productie:

De Ideeënfabriek van Pieters

Contributie 2023

De contributie bedraagt €25,00. Betalingen op rekeningnummer
IBAN: NL81 RABO 0136605540
Bic: RABONL2U
t.n.v. Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut

Adresgegevens:

Postbus 319, 4530 AH Terneuzen
www.steltkluut.nl
info@steltkluut.nl

Website:webmaster@steltkluut.nl

Voor meer nieuws volg ons op Facebook
Steltkluut App (aanmelden via info@steltkluut.nl)

Planologiewerkgroep:
planologiewerkgroep@steltkluut.nl

Vogelwerkgroep:
vogelwerkgroep@steltkluut.nl

Werkgroep Landschapsbeheer:
landschapsbeheer@steltkluut.nl

Plantenwerkgroep:
plantenwerkgroep@steltkluut.nl

Insectenwerkgroep:
insectenwerkgroep@steltkluut.nl

Jeugdgroep:
jeugdgroep@steltkluut.nl

Bestuur:

Marleen Blommaert, voorzitter@steltkluut.nl
Vacant, secretaris@steltkluut.nl
Ria van Minnen, penningmeester@steltkluut.nl

Algemeen bestuurslid:

Huub Bun, Marian Sponselee

Jaargang 53, nummer 4, ISSN 1875-1385

Inhoud

Steltkluut

- 3 30 Steltkluten later**
Bas de Maat
- 4 De terugkeersnelheid van bloemen na een maaibeurt**
Luciën Calle
- 8 Innig verbonden relaas**
Alex Van Herrewege
- 10 617 soorten nachtvlinders in het waterwingebied van Clinge en St.Jansteen**
Ingrid Smit
- 12 Laat succesvol broedgeval gierzwaluwen**
Bert van Broekhoven
- 13 Boekentip: De virtuoze vogelzanggids**
Marleen Peeters
- 14 De Verdwaalgast**
Peter Maas
- 15 De knotgroep in actie**
Luciën Calle
- 16 Insectenweetjes**
Bert Vanden Berghe en Luud Persijn
- 18 Bijzondere waarnemingen**
Huub Bun
- 21 Korte berichten**
- 23 Agenda**
- 't Stekkertje**
- 24 NatuurToon: Opa en de natuur**
Toon Hagenaar
- 25 ToonsPuzzel: Eekhoortje boompje**
Toon Hagenaar
- 26 Toon'aard:**
Toon Hagenaar

De achterflap

Gallen

Lucien Calle

Uiterste inleverdatum voor de kopij:

Lentenummer 1 februari

Zomernummer 1 mei

Herfstnummer 1 augustus

Winternummer 1 november

Lid worden?

www.steltkluut.nl/vereniging/lid-woorden

30 Steltkluten later: een terugblik op 7 jaar eindredacteur

Bas de Maat

Nee, dit keer geen verhaal over een bijzondere waarneming van 30 Steltkluten. Al had het gekund, 2023 was voor Steltkluten in onze regio en ook elders in het land een bijzonder goed jaar. In dit stukje blik ik terug op 7 jaar uw eindredacteur geweest te zijn.

Het was ergens in het voorjaar van 2016, de vormgeefster van De Steltklut had aangegeven te stoppen. Er werd dringend gezocht naar iemand die haar rol kon overnemen. Ik had nog nooit een tijdschrift opgemaakt, dus ik dacht dat dat me wel zou lukken. Tijdelijk, tot er iemand anders was gevonden die hier zorg voor zou dragen. Zover is het echter nooit gekomen, want de drukker van ons blad deed een aanbod om ook de opmaak te verzorgen en daar hebben we als vereniging dankbaar gebruik van gemaakt. De redactie zag echter haar kans schoon en haalde me aan boord. Kunnen organiseren, overzicht houden en oog voor detail bleken goede eigenschappen om de rol van eindredacteur te vervullen. Als je niet graag in de schijnwerpers opereert, is zo'n redactie ook wel een fijne plek. En het moet gezegd worden: het werk dat we met een klein groepje mensen keer op keer deden, leverde wel fantastische resultaten op. Nu ik het stokje heb overgedragen, kan ik dat met een gerust hart zeggen. Een resultaat om als vereniging trots op te zijn. Wellicht heeft u er nooit bij stil gestaan, maar dit blad verschijnt niet vanzelf elk kwartaal op uw deurmat.

Trots

In die 7 jaar wisselde de redactie geregeld van samenstelling. Er zijn enkele trouwe rakkers en anderen komen en gaan. Vaak (altijd?) gecombineerd met een baan en actief zijn in andere werkgroepen of verenigingen. Er gaan heel wat avonduurtjes en weekenden in zitten om alle artikelen na te lezen en klaar te stomen om aan de drukker aan te kunnen bieden. Mocht u per ongeluk eens een redactielid in het wild tegenkomen, vergeet dan niet een compliment te maken over het werk dat hij of zij doet! En natuurlijk zijn er ook de schrijvers van de stukjes en artikelen. Zonder hen kom je nergens, al ben je als redactie nog zo sterk.

Ik zei het al eerder, dit verenigingsblad komt er niet vanzelf. Actief schrijvers benaderen voor een artikeltje. Zelf in de pen klimmen als er onvoldoende kopij is. Redactievergaderingen houden. Auteurs achter de voddens zitten. Downloadlinks die inmiddels verlopen zijn. Foto's, grafieken, tabellen die niet meegezonden zijn. Goedbedoelde maar ongevraagde adviezen. Deadlines die consequent overschreden worden. En zo kan ik nog even door gaan. Er komt heel wat bij kijken. Het lijkt nu misschien alsof redactiewerk alleen maar vervelend is, maar dat is zeker niet het geval! Geregeld krijg je een spontaan aangeboden artikel. Er zijn vaste rubrieken van goede schrijvers waar je als redactie weinig werk aan hebt. En artikelen die soms zo goed in elkaar zitten dat ze ook in een vakblad of wetenschappelijk tijdschrift passen. Een aarzelend

De Steltklut door de jaren heen: van zwart-wit geniete A4'tjes begin jaren '70 naar het full colour magazine van vandaag. Achter dit bureau spendeerde ik heel wat uren om keer op keer alle stukken geredigeerd en in het juiste format op tijd bij de vormgever en drukker te krijgen. En met plezier!

auteur overhalen om toch een stukje te schrijven en dan zien dat er daarna steeds vaker spontaan artikeltjes worden ingestuurd. En dat gevoel van trots als De Steltklut weer op de mat ligt maken het redactiewerk ook hartstikke leuk.

Nieuwe energie

De scherpe lezer had al opgemerkt dat het mijn intentie was om tijdelijk in de redactie te stappen. Begin dit jaar besloot ik dat het na 30 nummers een mooi moment zou zijn om er mee te stoppen. Tijd voor een frisse blik en nieuwe energie. Het herfstnummer van 2023 was het laatste nummer waar ik als redactielid aan heb bijgedragen, al was het vanaf de zijlijn. Ingrid Smit en Luciën Calle hebben samen het stokje overgenomen, gesteund door de andere redactieleden Carola André en Marleen Peeters.

Tot slot wil ik u vanaf deze plaats uitdagen om zomaar eens de pen te grijpen en te gaan schrijven. Dat kan over alles gaan, van een anekdotisch stukje over een bijzondere waarneming of mooi gebied tot bijna wetenschappelijke artikelen over een reeks tellingen of een onderzoek dat u uitvoert. Het zou mooi zijn als de redactie wordt overspoeld!

Tenslotte: dank aan alle schrijvers voor jullie fantastische artikelen, de fotografen voor hun prachtige foto's, de mederedactieleden voor de fijne samenwerking. En niet te vergeten: dank aan u als lezer van dit blad!

Onthoofde bloemstengels (links vooraan) richten zich omhoog...

De terugkeersnelheid van bloemen na een maaibeurt

Luciën Calle (Tekst en foto's)

De meeste natuurliefhebbers hebben een zekere minachting voor gazons. Dat is niet voor niets. Doorgaans worden ze zeer intensief gemaaid, zodat er weinig bloemen en insecten te zien zijn. Bovendien is al dat gemaai slecht voor het milieu. Het kost veel brandstof, er wordt CO₂ en fijnstof uitgestoten en het veroorzaakt herrie. Daarbij is er een grote oppervlakte aan dit soort monotone grasvelden. Maar juist die grote oppervlakte maakt, dat als je over de hele breedte wat stapjes vooruit kunt maken, dit tegelijk een grote impact heeft. Vanuit natuur- en milieudoelstellingen is er een groeiende behoefte aan extensivering van het gazonbeheer. Maar hoeveel kan je dan minder maaien en wat levert het precies op? Bij het oplossen van deze vragen kan je maar het beste met elkaar samenwerken. Landschapsbeheer Zeeland startte een project op (2019-2023) waaraan zeven gemeenten deelnamen (Terneuzen, Hulst, Borsele, Goes, Kapelle, Noord-Beveland en Tholen) en dat werd ondersteund door de Provincie Zeeland. Er waren ca. 40 proefveldjes, waar allerlei aspecten werden onderzocht. Kortgezegd blijkt dat bijna iedere extensivering van het maaibeheer natuurwinst oplevert, al zijn er veel mitsen en maren. Daarover hopelijk een andere keer meer. In dit stuk verhalen we over een specifiek minionderzoek dat gericht was op de terugkeersnelheid van bloemen na een maaibeurt.

Methode van onderzoek

Als planten veel tijd nodig hebben om weer nieuwe bloemen aan te maken na een maaibeurt, is een zorgvuldige fasering in het maaien van groot belang anders hebben de insecten een tijd lang niets meer te eten. Alleen is over de terugkeersnelheid slechts weinig exacte informatie bekend. Daarom zijn in Vogelwaarde in 2023 twee plots uitgezet om wat metingen te kunnen doen. Plot 1 is 1 m² en er vindt een regulier gazonbeheer plaats, ca. 25 maaibeurten per jaar. Dat is een frequentie waarbij er periodiek toch nog net wat bloemen kunnen bloeien. Plot 2 meet 2,15 m² en wordt 6 keer per jaar gemaaid. Beide plots zijn vanaf begin april tot in november 2023 ruim 45 keer bekeken, waarbij iedere keer alle bloemen van alle soorten zijn geteld. Bloemen telden pas mee als de kroonbladeren volgroeid waren. Van de kleinere soorten met heel veel bloemetjes zijn de bloeistengels geteld. De plots leverden veel gegevens op. Die gaan we allemaal netjes opschrijven in een verslag. In dit artikeltje melden we alvast wat opmerkelijke en leuke zaken.

Verbazingwekkend leerzaam

Het om de paar dagen zo intensief bekijken van twee kleine stukjes vegetatie bleek uitermate leerzaam. Eigenlijk was het iedere keer weer een verrassing hoe het erbij lag. Sommige periodes werd er zo vaak gekeken dat van verschillende planten individuele exemplaren herkend werden. Dan was steeds de vraag hoe die erbij zouden staan.

Een van de eerste dingen die opviel, was dat de soortenrijkdom in beide stukjes veel hoger was dan van tevoren ingeschat. Plot 1 had 22 soorten planten en plot 2 zelfs 40! Het lijkt me dat soortenrijkdom nogal eens onderschat wordt. Bij het Programma Beheer (monitoring gesubsidieerd natuurbeheer) scoorde een vegetatie destijds al goed als op een stuk van 25 m² vijftien soorten planten aanwezig waren. De Veldgids Ontwikkeling botanisch waardevol grasland (Bax en Schipper, 1998) noemt het aantal van 37 soorten op 25 m² als maximaal haalbare en dan scoor je heel goed: 'Klasse 4, Bloemrijk grasland'.

Komen en gaan

Niet alle planten zijn op hetzelfde moment aanwezig. In feite is het een komen en gaan van soorten. De mate van aanwezigheid blijkt van tal van factoren af te hangen. Ongetwijfeld heeft vraat een flinke invloed op hoe planten zich kunnen ontwikkelen. Fazanten en Houtduiven die in het gras zitten te pikken vallen nogal op. Maar het legertje aan rupsen, sprinkhanen, slakken, muizen, schimmels ed. gaat geruisloos te werk en maakt het lastig in te schatten hoe groot hun invloed is. Iedere soort moet knokken om zijn plekje. Daarbij komt het regelmatig voor dat soorten compleet overgroeid raken door groeikrachtigere buurtjes. Soorten als Witte klaver, Engels- en Italiaans raaigras kunnen er wat dat betreft wat van. In dit verband was het gedrag van kolonies Nostoc (een geslacht van cyanobacteriën, die bolvormige en geleachtige kolonies vormen) in plot 2 interessant. Deze bacteriën denderden in vochtige periodes als dikke klonten over de planten heen. Kleine soorten als Liggende vetmuur en Veldereprijs werden zo de pas afgesneden. Tijdens drogere periodes droogden de klonten Nostoc in tot een harde korst die de bodem bedekte.

Plot één, 1 m² intensief gemaaid gazon

Plot twee, 1,5 bij 1,5 m extensief maaibeheer

Vervolgens verpulverde de korst en was er weer ruimte voor planten. Maar zelfs harde slagregens bleken ook invloed te hebben. In plot 2 werden de hogere grassen over de kleine plantjes platgeslagen en konden zich daarna niet altijd weer goed oprichten.

Onder het mes

Om aan het maaien te ontkomen kunnen planten ook 'onder het mes' (maaiahogte van 4 à 5 cm.) bloeien. Vooral in heel frequent gemaaide gazons ontwikkelen zich heel lage planten. De soorten in onderstaand tabelletje ontweken in de plots op zo'n manier helemaal of deels het scherpe mes. Zo waren er zelfs direct na zo'n maaibeurt toch nog wat bloemen aanwezig. In plot 2 groeide een dwergvorm van Hondspeterselie, die ondanks zijn hoogte van slechts 2 cm. toch in staat bleek te gaan bloeien.

Blaartrekkende boterbloem	Grotendeels
Gewone hoornbloem	Deels
Grote ereprijs	Grotendeels
Grote weegbree	Deels
Hondspeterselie	Helemaal
Kleine veldkers	Klein deel
Kluwenhoornbloem	Deels
Liggende vetmuur	Helemaal
Madelief	Kleiner deel
Paardenbloem	Heel klein deel
Straatgras	Deels
Veldereprijs	Grotendeels
Vroegeling	Grotendeels

Soorten bloeiend onder het mes in de plots

Terugkeersnelheid van bloemen

De terugkeersnelheid van bloemen bleek bij soorten als Paardenbloem, Witte klaver en Madeliefje variabel, maar gemiddeld hoog. In plot 2 was van de Paardenbloemen op 8 april, drie dagen na het maaien ca. 50% weer terug en op 14 april, negen dagen na het maaien zelfs 75%. Na twee weken waren er ongeveer weer evenveel als voorheen, maar in het najaar duurde de terugkeer veel langer. Na de maaibeurt op 19 oktober duurde het dertien dagen voordat er weer twee bloemen terug waren. Bij Witte klaver bleken na een maaibeurt op 3 juni, twee dagen later alweer twee bloemen terug. Na 14 dagen waren er 210 bloemen en pas na 35 dagen bloeiden er weer het maximale aantal van 450 bloemen.

Direct na het maaien bleek dat Paardenbloemen vaak al bijna geheel ontwikkelde bloemen te hebben die dicht tegen de grond aangedrukt zitten. Ze hoefden zich alleen maar te strekken en open te gaan. Daar deden ze vaak 2 à 3 dagen over. Daarbij was het aardig om te zien, dat bij exemplaren waarvan bijna alle bladeren ook afgemaaid waren, deze vaak eerst weer meer blad gingen aanmaken en dan pas weer investeerden in de groei van bloemen.

Zinloos?

Soms bestaat een pol Paardenbloemen uit een hele dichte bos aan bladeren, waartussen de bloemen zich omhoog werken. Doordat het in het midden hartstikke druk is, groeien

er ook bloemen helemaal zijwaarts horizontaal uit. Deze krijgen ineens veel ruimte als de hele bos aan de bovenkant afgemaaid is. Aardig is om te zien, dat deze bloemstelen dan omhoog beginnen te buigen. Verbazingwekkend was om te zien dat zelfs 'onthoofde' bloemstelen zichzelf toch nog omhoog krulden. Wat is de zin hiervan?

Gaandeweg bleek het niet handig te zijn om het aantal bloemen uitsluitend te vergelijken met de situatie van vóór het maaien, omdat het maaien de populatie zelf beïnvloedt. Daarnaast kan de ontwikkeling van bloemen in natuurlijke, ongemaaide populaties ook nogal snel gaan. Daarom is besloten om een 'natuurlijke' ongemaaide populatie als referentie te gaan gebruiken. Dat is zowel voor Paardenbloem, Witte klaver en Madeliefje gedaan. Hieruit bleek dat zowel Paardenbloem als Witte klaver in de gemaaide plots soms per oppervlakte veel meer bloemen produceerden dan in 'natuurlijke' referenties, tot wel 3 keer meer. Dat verschijnsel trad vooral op aan het einde van de bloeiperiode en lijkt te verklaren doordat de gemaaide planten nog geen zaad hadden kunnen zetten. Ze gaan dan opnieuw bloeien. Het maaien kan bij deze soorten de bloeiperiode dus verlengen. Daarbij hoort wel een nuance. De bloeiperiode werd wel degelijk verlengd, maar het bleek dan om slechts betrekkelijk weinig exemplaren te gaan.

Miniatuur Hondspeterselie

Nostoc groeit uit tot flinke klodders en bedekt daarmee kleine plantjes als Liggende vetmuur

Hoeveelheid voedsel

De hoeveelheid stuifmeel en nectar voor insecten hangt niet alleen af van het aantal bloemen per soort, maar ook van het totaal aantal bloeiende soorten. In beide plots was het maximaal aantal soorten bloemen dat bloeide op één dag 10. Het aantal soorten dat in 2023 in plot 1 tot bloei kwam was 19 van de 22, en in plot 2 was dat 26 van de 40. Daarmee is het percentage planten dat in bloei komt in het intensief gemaaide plot 1 (86%) hoger dan in het extensief gemaaide plot 2 (65%). Zelfs matig intensief gemaaide gazons hoeven niet bloemarm te zijn.

Niet alleen het aantal bloemen is een maat voor de voedselbeschikbaarheid, maar ook de grootte van die bloemen. Opvallend was dat bijvoorbeeld in plot 2 er in de nazomer grote aantallen Witte klavers in bloei stonden, maar dat die bloemen veel kleiner waren dan de bloemen in de natuurlijke, niet gemaaide populatie. Aannemelijk is dat die grote bloemen veel meer stuifmeel en nectar produceren. Daarbij bleek dat de grootte van de bloemen ook sturend was voor de insecten. Waar de hommels een voorkeur hadden voor de grote klavers, vloog een soort als de Klaverdikpoot met name op de wat kleinere klavers.

Conclusies?

Al met al blijkt het ingewikkeld om conclusies te trekken. Er zijn heel veel processen die allemaal op elkaar ingrijpen en talloze factoren om te wegen. Meer metingen in meer plots zal waarschijnlijk een duidelijker beeld geven. De terugkeersnelheid van bloemen in deze twee plots bleek

variabel, maar bij twee van de onderzochte soorten bleek, dat pas na gemiddeld ongeveer twee weken er weer een vergelijkbare hoeveelheid bloemen terug was. Daarom is het zelfs bij een betrekkelijk intensief gazonbeheer raadzaam om ook daarin te faseren. Dat houdt in dat het gunstig is om niet alles op hetzelfde moment te maaien, maar delen met bv. tussenpozen van één of liever nog twee weken te doen. Veel Steltklutleden hebben een tuin, waarin dikwijls ook stukken gazon liggen. Deze worden meestal matig intensief gemaaid, zodat er periodiek best bloemen te zien zijn. Toch wordt bij velen het gazon in één maaibeurt helemaal kaal gezet. Daar ligt nog ruimte voor verbetering. Doet u ook mee?

Dank

Vera en Dominique Dobbelaar worden bedankt voor het mogen uitvoeren van dit onderzoek op hun gazon.

Literatuur

* *Bax en Schipper 1998 (Oorspronkelijke uitgave, later diverse keren in uitgebreidere vorm uitgegeven), Veldgids Ontwikkeling botanisch waardevol grasland, DLG.*

* *Voor wie interesse heeft voor de verschillende deelprojecten in de Zeeuwse gemeenten kan terecht op de SLZ website, zie bijvoorbeeld: SLZ 2023, Tussentijds verslag gazonproject Zeeland 2021-2023*

Innig Verbonden Relaas

Alex Van Herrewege (tekst) Ria van Minnen (foto's)

Het thema van de Steltkluut 2024-2025 is Westerscheldedijken. Dit betekent niet dat Steltkluutleden voordien de dijken links lieten liggen, integendeel. Op de telpost van de Steltkluut op de Westerscheldedijk bij natuurgebied de Margarethapolder staan op zondag tijdens de vogeltrek altijd vogelaars van de Steltkluut. In dit artikel een verslag van de belevenissen van de tellers Alex Van Herrewege, Ria van Minnen en Bert van Broekhoven.

Wij zijn 3 trektellers actief op Telpost Margarethapolder bij Terneuzen. Begin februari krijgen wij elk jaar de kriebels om het nieuwe trekseizoen op te starten na de winterrust van december en januari. De eerste tellingen verlopen gewoonlijk nog zeer rustig met beperkte aantallen die meestal slechts het eerste uurtje na zonsopgang zichtbaar zijn. Daarom hadden wij gepland om op 6 februari van dit jaar slechts even op de telpost te blijven en aansluitend een gezamenlijk fietstochtje te doen langs de Westerscheldeoever in de richting van de Braakman. Het was vrij fris met 2°C en een strakke wind, maar zon was gegarandeerd door de weersvoorspellingen. Het korte verblijf op de telpost bracht ons al in een goede stemming. We konden genieten van zowat de eerste mooie zonsopgang sedert lang. Als toemaatje verscheen op de stenen aan de waterkant het groepje sneeuwgorzen dat daags voordien reeds door Bert werd gespot op dezelfde plaats.

Verstrikt in visdraad

Spoedig startten wij onze geplande fietstocht langs de Westerscheldeoever via het sluizencomplex. Bert kon al vlug een belangrijke concentratie bijenorchissen spotten

en 2 zwarte roodstaarten poseerden fier voor onze lens. Vermits het de afgelopen dagen nogal heftig gestormd had met hoge waterstanden als gevolg, lag het rijpad langs de Braakmanhaven bezaaid met heel wat drijfval dat wij probeerden zigzaggend zoveel mogelijk te ontwijken. Plots zagen we op grote afstand een wit-zwart signaal op het fietspad knippen. Toen we dichterbij kwamen, bleek het te gaan om een propvormige pluimenbal met nylon visdraad er omheen. Een vogelvleugel flapperde heftig op en neer en veroorzaakte een rollende beweging. Het bleek een scholekster te zijn die hopeloos verstrikt was geraakt in een kluwen visdraad. Ik raapte de verstrikte vogel op waarbij het grote volume van de kluwen draad met vogel mij verraste. Al gauw zou blijken wat daarvoor verantwoordelijk was. Bert trachtte samen met Ria de kluwen te ontwarren. Het was niet gemakkelijk om die witte draad te volgen tussen de massa witte dekveertjes, terwijl kop en staart van ons slachtoffer op ongemakkelijke plaatsen ingebonden zaten. Ik voelde mij zowat de assistent van een chirurg en deed mijn best om de patiënt in de meest gunstige positie te kantelen om wat speling op de draad te krijgen. Af en toe voelde ik

Zorgvuldig wordt het visdraad verwijderd waarin deze scholekster verstrikt is geraakt

Een van visdraad bevrijde spreeuw kiest het luchtruim

de vogelspiertjes wat opspannen bij het doorrijgen van de draad. Gelukkig bleek Ria drager te zijn van een soort multi-toolzakmes en dat konden wij hier best gebruiken. Wij spraken het beestje toe met de onder mensen veelgebruikte klassieke geruststellende woorden: dat het allemaal niet zo erg was, dat het niet lang meer zou duren, dat het een kwestie was van nog even door te bijten, dat het allemaal wel weer goed zou komen. Ook op vogels bleek dit niet veel effect te hebben. Al vlug was de kop bevrijd en zagen wij dat de scholekster met de bek uithaalde naar alles wat in zijn buurt kwam. Dat gaf ons een goed gevoel over de conditie en de overlevingskansen van het slachtoffer.

Spreeuw onder de vleugels

Groot was onze verbazing toen wij de rechtervleugel hadden vrijgemaakt en die konden oplichten. Er zat een spreeuw onder de vleugel verscholen, eveneens verstrengeld met vleugels en pootjes! Dat verklaarde meteen het grote volume van de kluwen bij het oprapen van onze pechvogel. Ook deze verstekeling moest verlost worden. Tijdens het los snijden van de draden zag ik het arme spreeuwkje op "knellende" momenten een oogje dichtknijpen (enkele keren zelfs 2 !!), maar ja, wat kan je ook anders doen als spreeuw, die in een wurggreep gehouden wordt? Het beestje bleek uiteindelijk vrij fit en ongeschonden. Bert gebruikte zijn hand als lanceerplatform en met een vloeiende glijvlucht

over de laagwaterlijn van de Braakmanhaven verdween onze geluksvogel uit het zicht. Intussen had ik onze Bonte Piet ook vrij geplukt van alle draadresten en had het gevoel dat hij klaar was voor de vliegtest. Hij werd op het asfalt in startpositie gezet, maar bleek weinig geneigd om te vertrekken. Toen Bert hem een zetje gaf kwamen de pootjes wel in actie, maar de vleugels lieten het afweten. Hij had duidelijk geen kracht in de wieken, waarschijnlijk door de langdurige afklemming en immobilisatie. Wij wisten immers niet hoelang beide vogels daar al hadden gelegen. Het was duidelijk dat hier verdere hulp nodig was. We besloten de scholekster naar buurtschap De Knol te brengen. Daar is een afleverpunt voor dieren in nood verbonden aan De Mikke in Middelburg, waar Ria in het verleden ook al eens slachtoffers naartoe bracht. Ria's fiets werd met een minimum aan aanpassingen omgebouwd tot een dierenambulance: een van de fietszakken werd uitgeruimd zodat de scholekster daarin een comfortabele zitplaats had tijdens de rit. Het ging niet om een levensbedreigende toestand en er was dus geen nood aan sirene of zwaailicht. Graag hadden wij het lot van onze scholekster in het opvangcentrum verder kunnen opvolgen, maar van De Mikke bekwamen wij enkel de info dat ons slachtoffer intussen was vrijgelaten. Wij gaan er dan ook van uit dat zowel de scholekster als de spreeuw deze belevenis zonder al te veel schade hebben overleefd.

617 soorten nachtvinders in het waterwingebied van Clinge en St. Jansteen

Een interview met Joop de Bakker

Ingrid Smit

Tien jaar lang onderzochten Joop de Bakker en Eddy Taelman de populatie nachtvinders in de bossen van het waterwingebied in Oost-Zeeuws-Vlaanderen. Tijdens corona besloten zij de verzamelde gegevens en ervaringen te bundelen in het boek 'Nachtvlinderonderzoek in de bossen van het waterwingebied van Clinge en St. Jansteen. Een gesprek met Joop de Bakker over het onderzoek, zijn passie voor en kennis over nachtvinders.

Aan de muur in de woonkamer van Joop de Bakker hangt een 'Gouden vlinder' ingelijst. Het is een oorkonde van de Vlinderstichting die wordt toegekend aan mensen die zich uitzonderlijk hebben ingezet voor onderzoek en de bescherming van vlinders. Joop de Bakker kreeg hem in 2011 toen hij 25 jaar voorzitter was van de Vlinderwerkgroep van De Steltkluut, inmiddels omgedoopt tot Insectenwerkgroep (IWGR). Naast de Gouden vlinder staat een boekenkast met rijen boeken over nachtvinders waaronder Zwitserse, Engelse en Duitse werken. "De Zwitserse boeken over nachtvinders vind ik het beste", betoogt Joop. Hij haalt een dik boek uit de kast, bladert er wat door en laat zien dat daarin zelfs illustraties staan van de genitaliën van nachtvinders om zo de determinatie te perfectioneren. "Maar dan nog kan het lastig zijn," stelt Joop. Met een microscoop naar nachtvinders kijken doet Joop zelf dan ook niet bij de determinatie: "Als je goed naar alle andere kenmerken kijkt, kom je er ook wel uit. En inmiddels ken ik veel soorten uit mijn hoofd."

Groot verloop van soorten

Joop vertelt dat hij altijd al een brede interesse heeft gehad voor de natuur. Aanvankelijk richtte hij zich op vogels en dan met name de huiszwaluwen. In de jaren tachtig toen er alarmerende berichten verschenen over de afname van vlinders begon hij zich in dagvlinders te verdiepen. Een cursus in België over nachtvinders wakkerde zijn interesse

voor deze groep insecten aan. Toen in 2007 het project 'Op weg naar de nachtvinderatlas van Zeeland' startte, een samenwerkingsverband van de Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland en Stichting Het Zeeuws Landschap, besloot de Insectenwerkgroep (IWGR) van de Steltkluut daaraan mee te werken. Vier Steltkluutleden trokken vanaf dat jaar naar de Waterwingebieden in Oost-Zeeuws-Vlaanderen. Helaas zijn Luciën Noens (2010) en Joop Rijnders (2016) tijdens het onderzoek gestorven.

Aanvankelijk zou het onderzoek in het bos slechts 1 jaar duren, maar dat vond de IWGR te weinig. Het werden er uiteindelijk tien, waarin gemiddeld zo'n 32 keer per jaar nachtvinders werden gevangen. In het boek staat een indrukwekkende lijst van de 352 macro- en 265 micronachtvlinders die in deze tien jaar zijn gezien en het jaar of de jaren waarin deze vlinders zijn waargenomen. Joop: "Het opvallendste resultaat van dit onderzoek vond ik, dat het verloop van macronachtvlinder soorten zo groot was." Hij wijst naar een cirkeldiagram in het boek dat deze constatering weergeeft. Daaruit blijkt dat 69 soorten (20 %) alle jaren werden gezien, maar dat 46 soorten (13%) slechts in 1 jaar werden waargenomen. "Het mooie was," vertelt Joop, "dat 20 jaar geleden huisarts De Vrieze uit België hetzelfde als ons had gedaan. Wij hebben zijn lijsten gekregen en daardoor konden we zijn waarnemingen met de onze vergelijken." Er waren behoorlijk wat verschillen tussen

Populierenblad (Foto Joop de Bakker)

Roodachtige herfstuil (foto Joop de Bakker)

Joop de Bakker overhandigt zijn boek aan de Vlinderstichting. (Foto Gerda de Bakker)

de twee onderzoeken. Zo werden 54 soorten wel gezien door huisarts De Vrieze, maar niet door de Insectenwerkgroep. Het merendeel van deze nachtvinders werd wel elders gezien in Zeeland, maar zes soorten leken verdwenen. Daarnaast ving de IWGR 81 soorten die niet door De Vrieze werden waargenomen, maar wel door de IWGR, zoals bijvoorbeeld de prachtige Granietuil. Deze toename van soorten zou optimistisch kunnen stemmen, maar dat is een te voorbarige conclusie. "Het aantal nachtvinders neemt met 1 % per jaar af en dat is al dertig jaar bezig", vertelt Joop. Hij voegt toe dat de waterwingebieden daarom een belangrijke functie hebben voor het behoud van nachtvinders: "Vijftig procent van de in Zeeland levende soorten nachtvinders is gebonden aan bomen."

Nachtvinders vangen

Gedurende het onderzoek onderzocht Joop niet alleen het aantal soorten nachtvinders. Tijdens een nachtvinderkursus van Natuurpunt werd gesteld dat het zinloos is om bij volle maan nachtvinders te gaan vangen. Joop twijfelde aan deze bewering en besloot het zelf te onderzoeken op basis van de verzamelde gegevens. Joop wijst naar een grafische weergave in zijn boek en licht toe: "bij wassende maan, tussen nieuwe maan en het eerste kwartier, vang je de meeste vlinders, maar ook bij volle maan en krimpende maanfasen vang je nog nachtvinders." Tijdens het project deed Joop de Bakker ook mee aan een landelijk onderzoek naar wespvlinders. Daarvoor werden ruim tien verschillende feromonen (geurstoffen) gebruikt. Uiteindelijk bleken er twee feromonen succesvol en kwamen daar wespvlinders op af. Het leidde tot opvallende bevindingen. Joop: "Zo kwam de wilgenwespvlinder iedere keer exact om drie uur op het feromoon af. Heel bijzonder." In het voorwoord draagt Joop de Bakker het boek op aan Eddy Taelman en noemt het boek zijn levenswerk. "Eddy was degene die de dagvlinders en overdag-actieve nachtvinders inventariseerde en de nachtvinderval ging plaatsen. De volgende ochtend kwamen de anderen en kon

de determinatie beginnen. Eddy noteerde alles dan heel nauwkeurig en liet de vlinders weer los. Dankzij zijn notities konden we dan in de herfst alle gegevens invoeren op de computer."

Gevraagd naar de beste manier om nachtvinders te vangen is Joop Bakker stellig. Over LED-emmers is hij niet zo enthousiast. "Een val met een kwikdamlamp HPL is de beste manier." Hij wijst op een afbeelding van een houten kist. In het deksel is een blinkende roestvrijstalen trechter gemonteerd waarboven de lamp uitsteekt. "Nachtvinders willen onder het licht zitten en als ze daaronder zitten laten ze zich vallen. Ze vallen dan in de kist waar eierdozen in liggen en daar verschuilen ze zich dan tussen." Een van zijn bijzonderste vondsten trof Joop aan op de muur van zijn huis, dicht bij een vlinderval. Joop: "Het was het Populierenblad, een nachtvinder die in Nederland zeer zeldzaam is en ernstig wordt bedreigd." Na deze vondst te hebben ingevoerd, werd Joop benaderd door een deskundige van de Vlinderstichting. Het zou niet om een Populierenblad gaan, maar om het Eikenblad. Meerdere deskundigen discussieerden over de juiste determinatie. Joop kreeg uiteindelijk gelijk: "Het verschil tussen die twee is dat het populierenblad een zwarte streep heeft over de kop en het borststuk."

In het voorwoord van het onderzoeksverslag schrijven Joop de Bakker en Eddy Taelman dat zij hopen dat het onderzoek mag bijdragen aan de kennis en het behoud van onze nachtvinders. Zelf hebben zij zich daar in ieder geval honderd procent voor ingezet.

'Nachtvlinderonderzoek in de bossen van het waterwingebied van Clinge en St. Jansteen 2008-2017' is te lezen op de website <https://stelkluut.nl/publicaties/publicaties-insectenwerkgroep/> en ligt tevens in de bibliotheken van Middelburg, Terneuzen en Hulst.

Laat succesvol broedgeval van Gierzwaluwen in Terneuzen

Bert van Broekhoven (tekst & foto's)

Van de Gierzwaluw, ook wel de 100-dagen-vogel genoemd, is nog weinig bekend over de late broedsels die ze soms hebben. Tot in September 2021 heb ik een laat broedgeval kunnen volgen vanuit mijn achtertuin.

In 2021 was het nog volop coronatijd en werkte ik meer thuis dan op kantoor. Vanaf mijn werkplek boven genoot ik met name in juli tijdens rustmomenten van de rondvliegende Gierzwaluwen boven onze wijk. De laatste dag van juli 2021 waren er boven de wijk nog zo'n tachtig aanwezig. Enkele dagen daarna waren ze allemaal weg. Als er geen binding meer is met een nest, gaan de Gierzwaluwen rondzwerfen om uiteindelijk te vertrekken richting Afrika.

Tussen 11 augustus en het eind van dezelfde maand zag ik diverse keren nog een solitaire Gierzwaluw laag boven onze wijk vliegen. Dat leek me nestindicerend gedrag. Mijn vermoeden dat er mogelijk nog een verlaat nest hier in de wijk was, werd steeds groter. Ik ben vanaf toen beter gaan opletten en ben diverse middagen en avonden gaan posten in mijn achtertuin.

Op 7 september lukte het me dan eindelijk de locatie van het nest vast te stellen: het was bij mijn directe burens, dus erg dichtbij. Hoewel ik mijn fototoestel klaar had liggen, lukte het die dag helaas niet het aanvliegen naar het nest vast te leggen. Het invliegen in het nest gaat zo ontzettend snel, daarvoor was ik gewoon veel te traag.

Het lastige is dat deze late Gierzwaluwen ook nauwelijks geluid maken en van grote hoogte supersnel komen aanvliegen en dan direct in een flits het nest induiken. Als je er niet op bedacht bent is dat haast niet waar te nemen. Het beste moment om het te zien is rond zonsondergang, als de volwassen Gierzwaluwen terugkeren naar het nest om daar samen met de jongen te overnachten.

Van 7 tot 14 september ben ik dagelijks gaan posten met mijn fototoestel in de aanslag. Tijdstippen waarop ik volwassen Gierzwaluwen heb waargenomen bij het nest waren: 12.30, 12.50, 17.40, 20.13, 20.16, 20.30, 20.31. Hieruit kunnen we concluderen dat de Gierzwaluwen in ieder geval meerdere keren per dag de jongen kwamen voeren. De laatste foto's en filmpjes die ik heb kunnen maken, zijn van 13 september. Op 14 september heb ik er met erg slecht weer nog een keer één gezien net na 20.00 uur. Die dag had het de gehele dag tot ongeveer 18.30 uur geregend.

Waarom deze Gierzwaluwen besloten hebben een nieuwe broedpoging te doen weet ik niet. Mogelijk was het eerste

Gierzwaluwen bij het nest

nest in een laat stadium mislukt en zijn ze opnieuw begonnen. Voor zover mij bekend hebben Gierzwaluwen slechts één nest per jaar. Op waarneming.nl ben ik gaan zoeken om te weten te komen of er meer late nesten van Gierzwaluwen bekend zijn met waarnemingen in september. Dat bleek zeer beperkt te zijn. Er zijn enkele meldingen: in 1997, 2017, 2018 en 2019. Een opmerkelijk jaar was 2021 met veel meldingen, namelijk 8-10. In 2022 waren het er 1 of 2 en in 2023 was het er slechts 1. Zie de link: <https://waarneming.nl/waarneming/view/225509322> voor mijn laatste waarneming met foto's en filmpjes op 13-9-2021.

Ik kreeg nadat ik mijn waarnemingen had vastgelegd op waarneming.nl al snel een reactie van iemand die zich hier al een tijdje mee bezig houdt. Hij vond dit voorval erg interessant. Blijkbaar was dit, en is het nog steeds, het laatst bekende bezette nest van Gierzwaluwen in Nederland ooit met bewijsmateriaal (foto, video en geluid).

Via de app van de vogelwerkgroep heb ik ook navraag gedaan of iemand informatie had over late nesten van Gierzwaluwen. Ik kreeg toen van Tonny de Caluwé informatie door van een laat nest in Axel. Die Gierzwaluwen zijn toen op 25-8 2019 uitgevlogen en daarna niet meer gezien.

Ook in 2023 zaten er op dezelfde plaats en ook onder mijn eigen dak weer nesten met jongen, nu in de normale periode. Deze zijn rond 26 juli uitgevlogen. Als je de jongen ziet zoals op onderstaande foto, dan weet je dat ze binnen enkele dagen zullen gaan uitvliegen.

Twee jonge Giertjes geduldig wachtend op de ouders

Boekentip:

De virtuoze vogelzanggids

Marleen Peeters

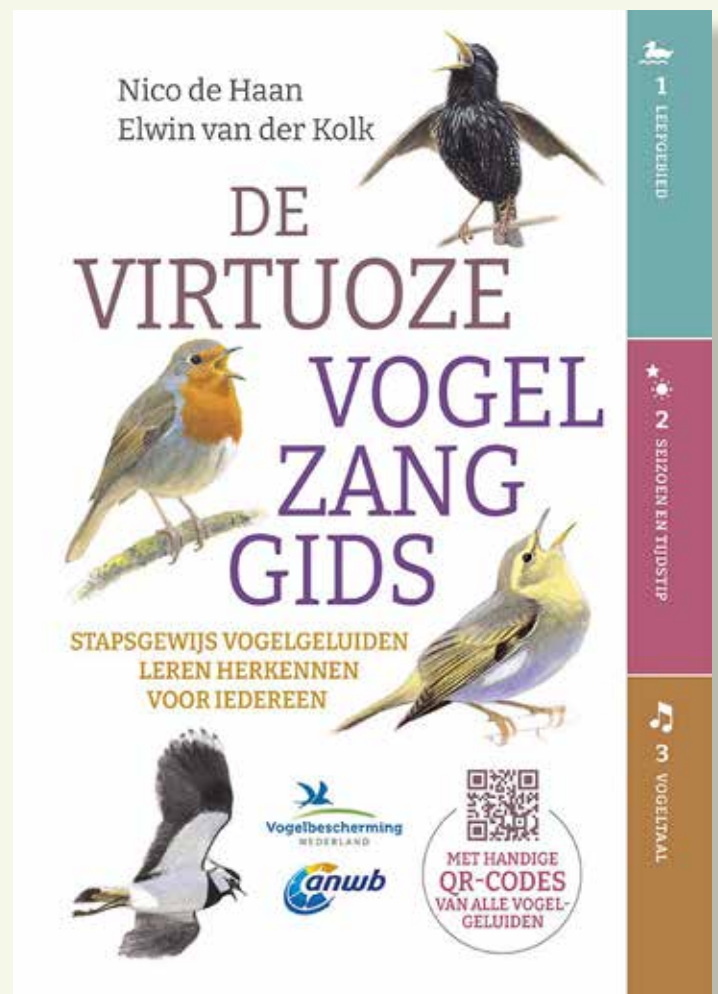
Ken je dat gevoel? Je hoort een vogel en het geluid klinkt bekend, maar welke vogel is het ook alweer? Beginnende vogelaars zal deze ervaring bekend voorkomen, vooral aan het begin van het voorjaar als veel vogels terugkomen naar hun broedgebieden.

In het boek *De virtuoze vogelzanggids* biedt vogelkenner Nico de Haan een praktische oplossing: als je weet welke vogels je kunt verwachten in een bepaald soort gebied en je weet hoe die vogels klinken, kun je je makkelijk voorbereiden op de soorten die je onderweg waarschijnlijk gaat tegenkomen.

Na een inleiding waarin hij beschrijft hoe vogels zingen en waarom ze überhaupt zingen, typeert hij tien soorten leefgebieden, variërend van de tuin en het platteland tot de duinen en de kust. Per leefgebied staat er welke tien soorten daar het meest voorkomen. Deel 2 gaat over welke vogels je per seizoen kunt verwachten en op welke tijd vogels zingen. Deel 3 onderscheidt de verschillende soorten 'vogeltaal', variërend van virtuoze zangers, kleine roepers, grote roepers tot drummende en blatende vogels en nog veel meer. De mooie illustraties van Elwin van der Kolk maken het beeld compleet.

Geluid is essentieel bij de herkenning van veel vogels. Het grote voordeel van dit boek is dat het interactief is: via QR-codes kun je niet alleen de vogelgeluiden horen, maar je krijgt ook tips om de verschillende vogels van elkaar te onderscheiden.

Een fijn boek om je voor de lente alvast goed te verdiepen in welke vogels je op welke plekken waarschijnlijk zult horen. Vooral voor beginnende en jonge vogelaars een aanrader.

Nico de Haan en Elwin van der Kolk:
de virtuoze vogelzanggids

Uitgeverij: Kosmos uitgevers

De Verdwaalgast

Peter Maas (tekst & foto)

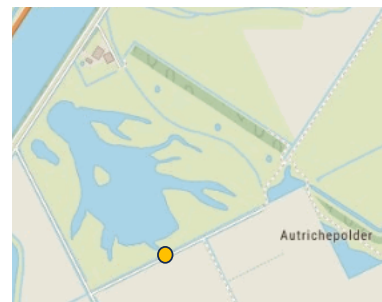
Op zoek naar stille, verlaten plekjes. Een bankje, uitzichtpunt of rustpunt. En vooral: ergens middenin de natuur. Om je te verwonderen en stil te staan. Vandaag: de Autrichepolder*).

‘Herdijkt uit de geïnundeerde landen van Westdorpe’, zo lees ik in het boek Zeeuws-Vlaanderen van Marinus Wilderom. Het was 1620, een goede 400 jaar geleden. En sinds die tijd was het vooral een gebied met tientallen kavels en kaveltjes. Akkerland, met hier en daar wat ‘onderland’, weijtjes, heggetjes en ongetwijfeld wat rijen knotwilgen. Sinds 2003 is hier een nieuw natuurgebied aangelegd met als inspiratie diezelfde geïnundeerde landen van Westdorpe. De schorren en slikken dus van de Westerschelde die toen nog tot zover het binnenland binnendrong. Vanaf het pas vernieuwde uitkijkpunt van Staatsbosbeheer zien we veel water, broedeilandjes, geulen en gras. Er grazen wat paarden om de boel kort te houden.

Vanmorgen staat er een laag, maar fel zonnetje. En het staat precies in de rug en dat is dus perfect om met verrekijker of telescoop het gebied in te turen. Vlak voor me scharrelt een eenzame Bontbekplevier. Even later komen er ‘n stuk of vier Witte kwikstaarten bij en er vliegen Graspiepers langs. Veldleeuweriken trekken over. Goed om hun geluidjes weer eens te horen. Vlak bij het stuwtje plonst een Dodaars en slobbert een Slobeend. Veel trek van ganzen vandaag. Kolganzen, vaak nog in familieverband bij elkaar. De twee ouders herkenbaar aan de gestreepte buikveren, de jonge vogels hebben dat nog niet. De Grauwe ganzen, herkenbaar aan de blauwgrijze voorvleugel en de oranje wortelsnavels. In het gebied zelf rusten Grote Canada’s. De meeste met de kop in de veren op de rug, maar altijd staan er wel enkele op de uitkijk. Er zijn tal van eenden en juist bij dit zonnetje lichten hun kleuren fel op: de chocoladebruine kop van de Pijlstaarten, het roomgele voorhoofd bij de Smienten of de glanzend groene spiegel bij de Wintertalingen. Wulpen zoeken het ruige gras af op zoek naar wat eetbaars, groepen Spreeuwen

komen voorbij. Kom je hier deze winter dan zul je echte wintergasten mogen verwachten als Koperwiek en Kramsvogel. Kom je hier in het voorjaar dan zul je versteld staan van de aantallen Kokmeeuwen, Visdiefjes en Zwartkopmeeuwen.

Want ja, die broedeilandjes die hier aangelegd zijn, die doen het wel goed. De sterns wisten het gebied snel te vinden. De Vos ook trouwens en dus werd de keuze gemaakt om de broedvogels te beschermen ten koste van de Vos. Vandaar al die lage rasters rondom de broedeilandjes. Wel jammer van het uitzicht, maar een onverstoord gaaf natuurlijk landschap kunnen we ons al lang niet meer permitteren. Maar nu kunnen wél de grondbroeders hier rustig hun jongen grootbrengen. Dat wil zeggen, mits.... Mits vogelgriep, enz. U kent de verhalen wel, veel slachtoffers.

Ooit was bedacht dat juist hier de EHS (Ecologische Hoofdstructuur) een belangrijke schakel moest vormen tussen het oosten (Groot Eiland, Axelse kreek) en het westen (Rode en Grote Geul, Braakman). Er zouden Otters kunnen migreren van oost naar west en weer terug, via kreken met gezond water en robuuste ecosystemen. Dat beeld, migrerende Otters: vasthouden dat beeld!

*) De naam Autrichepolder komt van de landvoogd Albertus van Oostenrijk ('Autriche') die de polder na de Tachtigjarige Oorlog in 1617 weer liet indijken

De Knotgroep in actie

Knotwerkgroep bij kerkhof Vogelwaaarde

Al sinds jaar en dag is de werkgroep Landschapsbeheer, kortweg de Knotgroep, 's winters actief. Meestal wordt er om de zaterdag gewerkt. De hoofdmoot van het werk bestaat uit knotwilgen knotten. Het doel van al die noeste arbeid is het in stand houden van de knotbomen in ons landschap. Voor het landschappelijke plaatje, maar ook als broedboom voor o.a. de steenuil. Heel soms wordt er ook een andere klus aangepakt en jaarlijks is er het werkweekend in Hattem. Er wordt vaak op heel mooie plaatsen in de natuur gewerkt. Samen genieten we van het mooie landschap en van de bijzondere planten, vogels, paddenstoelen, (korst) mossen en insecten die we al werkend tegenkomen. Gewoonlijk zijn we bezig van 9.30 tot ongeveer 16 uur. Later beginnen en/of eerder stoppen is geen probleem. Het kan best koud zijn, maar door het werken word je vanzelf warm.

Wat ten opzichte van vroeger is veranderd, is de groepssamenstelling. Was het ooit vooral een bezigheid van mannen, tegenwoordig is er een veel evenwichtiger samenstelling waarbij vrouwen geregeld in de meerderheid zijn. Daarbij doen er soms ook kinderen mee. De laatste tijd zijn er vaker meiden bij dan jongens. Bij hen gaat het spelen in de natuur geleidelijk over in wat

serieuzere uitdagingen. Terwijl ook het plezier hebben niet wordt vergeten. Alweer een jaartje of tien is Bas de Maat de coördinator van deze groep, hij draagt ook zorg voor het gereedschap.

Het betreft echt een hechte groep, fijn om in te vertoeven. De eensgezindheid en onderlinge vriendschap is voelbaar. Tijdens het werk en tijdens de pauzes wordt er gezellig op los gekletst. Hoewel de ploeg de laatste tijd goed op sterkte is, is er altijd ruimte voor extra helpende handen.

In de pauze lekker even opwarmen bij een koffievuurtje. Foto Lucien Calle

Doe je mee?

Heb je zin om actief een bijdrage te leveren aan het natuurbehoud in onze streek? Je bent altijd welkom om aan te sluiten. Kom gewoon een keertje meedoen! Gereedschap is aanwezig, je eigen maat werkhandschoenen meebrengen is wel handig. We leggen je graag uit hoe je veilig werkt én takken afzaagt zonder dat de bast uitscheurt. Neem gerust ook de (klein) kinderen mee: vanaf een jaar of 9 à 10 beleven ze er al veel plezier aan om mee te helpen knotten. Aanmelden kan via landschapsbeheer@steltkluut.nl. Je hoort dan waar er die dag gewerkt wordt.

Insectenweetjes

Deze rubriek biedt ruimte voor korte bijdragen en anekdotes over leuke, opvallende, zeldzame of bijzondere waarnemingen van insecten die in de voorgaande periode zijn gedaan. Als u een bijdrage wilt leveren kunt u die, vergezeld van een bijpassende foto, sturen naar redactie@stelkluut.nl

Wat hebben een de zeldzame Bermkogelspin, enkele zeer zeldzame cicades en een paar wantsen met mieren te maken? (En met de klimaatverandering?)

Bert Vanden Berghe (tekst en foto's)

Voorbij zomer merkten wij dat aan enkele bloempotten op ons terras een soort kokertjes hingen, gemaakt van zandkorrels en wat ander organisch materiaal, waaronder zelfs stukjes van insecten. De bouwseltjes van Gewone zakdragers en Zandzakdragers hadden we eerder al opgemerkt om ons huis, dus we dachten dat hier ook zo'n vleugelloos vlindervrouwtje aan het werk was geweest. Deze 'zakjes' waren echter opvallend groter (zo'n 3 à 4 cm). Ik ging aan de slag met een sleutel voor zakdragers, maar kwam er niet uit. Daarom nam ik er voorzichtig eentje mee naar binnen en plaatste die in een doosje. Groot was m'n verbazing toen er de volgende dag een spinnetje uit kwam gekropen. Het bleek een Bermkogelspin te zijn: een zowel in België als in Nederland zeldzame soort, die in België ook op de Rode Lijst staat.

De Bermkogelspin houdt van warmte en voelt zich thuis in droog, schraal grasland met open grond - liefst zandbodem - waar ook haar favoriete maaltijd aanwezig is: mieren. Op ons zonnig terras en in de zandgrond van onze tuin waar volop mieren zijn, is ze dus helemaal in haar nopjes.

Deze spin maakt heel bijzondere tipi-achtige nestjes van zandkorrels, stukjes plant en prooiresten. Daarin zit ze veilig verstopt voor predatoren zoals vogels, en ook de eitjes worden daarin gelegd, netjes in coconnetjes ingesponnen. Ik merkte dat ook de jonge spinnetjes, nadat ze uitgekomen waren, nog wat in het nestje blijven wonen, alvorens ze de wijde wereld intrekken.

Ingenieus galgweb

Bermkogelspinnen verschalken hun prooien met een ingenieus 'galgweb': onder het schuilnestje maken ze een klein web van wat kriskras gespannen draden, opgespannen vanaf de grond. Wanneer daar een mier tegenaan loopt, blijft die vastkleven en wanneer het slachtoffer zich vervolgens wil loswrikken, komt de draad los van de grond en schiet het beestje aan de draad omhoog. Hulpeloos bungelend aan die 'galg' kan de spin vervolgens haar prooi in spinseldraad inpakken en de fatale gifbeet toedienen.

Bermkogelspin vrouw

De link van dit spinnetje met mieren zette me aan het denken. Eerder deze zomer had ik twee zeldzame cicadesoorten ontdekt in de moestuin, die voorheen nog maar enkele keren zijn waargenomen in Nederland: *Tettigometra virescens* en *Tettigometra laeta*. Van beide soorten is de allereerste waarneming in Nederland trouwens gedaan door ons mede-Stelkluutlid Nathalie De Somer. Beide cicades horen bij de familie van 'Mierencicades'. Zoals deze naam al weergeeft, hebben ook zij iets bijzonders met mieren. Net zoals bij bladluizen geven de cicades de mieren voedsel in de vorm van uitgescheiden zoete druppels 'honingdauw' en in ruil daarvoor beschermen de mieren deze cicades, die zelf van verschillende planten leven. Bij deze cicades gaat de bescherming heel ver: bij gevaar dragen de mieren ze hun nest in, zodat hen niks overkomt. De vermoedens zijn dat de larven van deze cicades zelfs zouden opgroeien in het mierenest, beschermd door de mieren.

Mieren als inspiratoren

Mieren worden wel eens 'ecosysteemingenieurs' genoemd, omdat ze zo'n belangrijke rol spelen in het ecosysteem waarin ze leven en dat ze mee vormgeven. Ze ruimen op, helpen de bodem draineren, leven intensief samen met andere soorten en dienen als voedselbron. Doordat ze ook dieren kunnen

Bermkogelspin nestje met struikeldraden

afschrikken, dienen ze bovendien als inspiratiebron voor andere geleedpotigen. Zo hebben ook een ander spinnetje en enkele wantsen die zich in onze tuin ophouden (de Gewone mierspin, de Gewone miewants, de Miersikkelwants en de Mierkromsprietwants) iets gemeen met mieren. In één of

Bermkogelspin met prooi en nieuwsgierig jong (aangeduid)

meerdere levensfasen (bij de wantsen het nimfstadium, bij de Gewone mierspin alle stadia) lijken ze als twee druppels water op mieren! Op die manier worden ze met rust gelaten door hun predatoren. Een mooi staaltje van mimicry als zelfverdediging. De

Gewone mierspin gedraagt zich zelfs 'mierachtig' door met de voorpoten zo te trillen alsof het 'voelspriet' zijn waarmee een mier de omgeving aftast. Dit kan helpen voorkomen dat hij ten prooi valt aan grotere spinnen die over het algemeen contact met mieren vermijden.

Het blijft me verbazen hoe in de natuur alles met elkaar verbonden is!

En tenslotte: wat hebben al deze dieren nu met de klimaatverandering te maken? Wel, het zijn bijna allemaal soorten die oorspronkelijk een zuidelijker verspreidingsgebied hadden en die door de klimaatverandering steeds noordelijker opduiken. Nu zijn ze nog zeldzaam, maar misschien zal dat niet zo blijven.

Tettigometra virescens

Tettigometra laeta

Miersikkelwants, die in dit onvolwassen (nimf) stadium erg op een mier lijkt

Gewone miewants

Ook bij de Mierkromsprietwants is het het onvolwassen stadium dat op een mier lijkt; hier op de foto echter staat een volwassen exemplaar, dat die vermommen niet meer nodig heeft.

De windepilstaart

Luud Persijn (tekst en foto)

Wat een enorm lange tong heeft de windepilstaart. Dat realiseer je je pas echt wanneer je hem zelf ziet. Dat overkwam mij na een paar avonden posten bij de bloeiende siertabaksplanten die bij ons in de tuin staan. Een paar dagen daarvoor zat er al een windepilstaart in de tomatenkas, die vlak bij de siertabaksplanten staat. Die kon de uitgang natuurlijk niet meer terug vinden. Met wat moeite kon ik deze hevig fladderende nachtvlinder in een augurken pot vangen en buiten weer loslaten. Opvallend vond ik toen de krachtige vleugelslag van deze flinke nachtvlinder met een spanwijdte van ca. 11 cm.. Dat is niet zo verwonderlijk als je bedenkt dat deze trekvlinder zomaar even vanuit Zuid-Europa of Noord Afrika naar onze contreien kan vliegen, met een maximale snelheid,

volgens de literatuur, van 50 km/uur. Daar is heel wat kracht en energie voor nodig.

Door deze waarneming nieuwsgierig geworden vond ik via Wikipedia, dat deze nachtvlinder verzot is op o.a. de eerder genoemde, bloeiende siertabaksplant. Vandaar dat ik in de avondschemering af en toe deze planten in de gaten hield. Na een paar dagen geduld was het zover, een windepilstaart was druk bezig nectar te zuigen. Snel maakte ik een paar foto's en op een daarvan is zijn of haar fantastisch lange tong (tot 15 cm.) te zien. Dat vond ik wel zeer indrukwekkend (de foto is van 9 oktober 2023).

Windepilstaart

Bijzondere waarnemingen

Deze rubriek biedt ruimte voor korte bijdragen en anekdotes over leuke, opvallende, zeldzame of bijzondere waarnemingen die in de voorgaande periode zijn gedaan. Als u een bijdrage wilt leveren kunt u die, vergezeld van een bijpassende foto, sturen naar redactie@steltkluut.nl

De bruine kiekendief met wingtags

Carola André (tekst en foto's)

Het was eind augustus, een mooie zonnige namiddag. Een gedorst graanveld... Muizen die hun buikjes vol eten... Buizerds en torenvalkjes die deze volle muisjes als een heerlijke maaltijd zien en volop aan het jagen waren.

Dit is een beeld waar ik graag naar kijk en indien mogelijk, maak ik foto's van deze prachtige roofvogels. Om vervolgens ook nog volop te genieten van de jonge buizerds, die allerlei capriolen in de lucht uithalen als ze met elkaar aan het spelen zijn, heerlijk!

Toen opeens zag ik nog een grote vogel, zittend op het graanveld. De vreemde groene kleur aan de zijkant van zijn lichaam deed mij vermoeden dat het geen buizerd was, maar een bruine kiekendief met mogelijk wingtags. Snel pakte ik mijn verrekijker en mijn vermoedens werden bevestigd. Helaas was de kiekendief te ver weg om de tags te kunnen aflezen.

Geduldig wachtte ik af, of hij/zij ging jagen. Op een gegeven moment was dat ook zo, maar alleen wel de verkeerde kant op. Stom van mij om niet eerst even te checken van welke kant de wind kwam. Ik startte mijn auto, reed verder de Dijkstraat af en sloeg linksaf de Eendragtweg op. Na ca. 50 meter ging ik in het gras staan, deed het raam naar beneden en keek hoe gracieus de kiekendief laag over het veld vloog. Aan het einde van het veld draaide hij/zij om, steeg en vloog terug naar het begin van het veld om daar weer te draaien en al speurend richting mij te vliegen. Ik maakte enkele foto's en bekeek ze op mijn camera. Ik was blij toen ik zag, dat ik een duidelijke foto van beide wingtags had kunnen maken. Op mijn foto's zag ik ook dat deze kiekendief een man was vanwege de kleuren aan de binnenkant van zijn vleugels. Aan de buitenkant van de vleugels kon ik dat nog niet zien, dus was deze vogel nog vrij jong.

*Kleurmerkonderzoek Bruine Kiekendief, *Circus aeruginosus**

Contact: Anny Anselin - e-mail: annanselin@gmail.com

VnP/nP	Vleugel links zwarte verticale streep op groen - Vleugel rechts zwarte schuine streep op groen	M	5596868
<i>datum</i>	<i>Deelgemeente/Gebied</i>	<i>breedte-/lengtegraad</i>	
2/07/2022	Zaamslag / Gat van Pinte O Taggen	51,3021 / 3,88125	
	Henk Castelijns; Bas de Maat; Eveline D'hoore; Johnny du Burck; Christiaan Hiensch		
2/07/2022	Zaamslag / Gat van Pinte O Ringem	51,3021 / 3,88125	
	Henk Castelijns; Bas de Maat; Eveline D'hoore; Johnny du Burck; Christiaan Hiensch		
20/08/2022	Antwerpen / Rangeerstation Antwerpen Noord Losse waarneming	51,29607 / 4,3615	
	Guy Robeyns		
21/05/2023	Terneuzen / Margarethapolder De Griete Mogelijk territorium	51,34617 / 3,8869	
	Bert van Broekhoven; Ria van Minnen		
3/06/2023	Terneuzen / Margarethapolder Mogelijk territorium	51,34617 / 3,8869	
	Bert van Broekhoven; Ria van Minnen		
29/08/2023	Zaamslag / Eendrachtweg Losse waarneming	51,364203 / 3,956296	
	Carola André		

Met mijn gsm fotografeerde ik de tags en verstuurde deze meteen naar Anny Anselin. Er is namelijk een reden voor deze wingtags. Ze zijn bedoeld om de verspreiding van de bruine kiekendief te bestuderen en zoveel mogelijk informatie hieruit te halen. Het wingtagproject is door het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek in het leven geroepen en Anny Anselin trekt dit project als vrijwillig, wetenschappelijk medewerkster van het INBO. Van haar krijg je dan ook altijd een mail terug met de gegevens die van de desbetreffende kiekendief bekend zijn.

Nadat ik de foto's verstuurd had, bleef ik nog een tijdje staan en genoot van deze prachtige vogel. Dat er genoeg te eten was bleek wel, want terwijl hij voor mij in het veld zat, zag je hem voortdurend de grond afspeuren en ik heb een paar keer kunnen zien, dat hij een muis te pakken had. Hij was absoluut niet onder de indruk van mij in mijn auto en kwam behoorlijk dichtbij. Hierdoor heb ik hele mooie foto's van hem kunnen maken.

Na een paar weken kreeg ik een mailtje van Anny met als bijlage de Lifelist van de kiekendief. Zoals te zien is op deze Lifelist, is de man inderdaad nog een vrij

Bruine kiekendief met wingtag en prooi

jong exemplaar, in de buurt geboren en komt hij ook graag naar deze omgeving terug.

Als iemand een bruine kiekendief met tags ziet en het is mogelijk om in ieder geval 1 kant af te lezen (soms lukt het

niet, om ze allebei af te lezen), zou het heel fijn zijn als dit wordt doorgegeven aan Anny Anselin. Haar emailadres is annanselin@gmail.com. Het mag uiteraard ook doorgegeven worden aan iemand van de roofvogelwerkgroep van de Steltkluut.

Een bijzondere ontmoeting in de Grote Putting

Huub Bun

Al dertig jaar worden er onder leiding van Marc Buise broedvogels geïnventariseerd door een vaste groep tellers in de Grote Putting bij Hengstdijk. Elke telling levert wel weer iets spannends op. Is het niet het ontwijken van een van de stieren die er lopen, dan wel het ontdekken van een paar baltsende en parende steltkluten of een zingende graszanger. Dit voorjaar zag ik er een wel heel bijzondere vogel. Het was de mystery bird waarvan een onduidelijke foto stond in het herfstnummer van De Steltkluut. Lezers konden naar de redactie mailen welke vogel zij dachten dat het was. In dit artikel de onthulling.

Dit jaar was ik op 19 mei weer eens op pad voor een inventarisatie van broedvogels voor het BMP (broedmonitoring)-project van Sovon. Samen met Peter Maas, die het westelijk deel onder zijn hoede nam, liep ik door het oostelijk deel en het middengebied. We moesten helaas concluderen dat er opvallend weinig weidevogels waren: 3 Kieviten en slechts 1 paartje Grutto's, ondanks het feit dat er veel water stond. Zo'n 20 jaar geleden konden we nog zo'n 112 broedterritoria noteren.

In het ontoegankelijke, natte middengebied waar nog geen koeien liepen, ontdekte ik in een poeltje een late Watersnip, die vervolgens al roepend in een zigzagvlucht wegvloog. Tot mijn grote verrassing vloog even later vanuit hetzelfde poeltje op korte afstand nog een grotere snip op, met een forsere bouw en een rechte vlucht. Goed zichtbaar waren de witte veerranden op de dekveren. Dit was dus mogelijk een Poelsnip. Tweehonderd meter verder verdween hij weer in de begroeiing. Even later vloog de vogel opnieuw op en was

de vorm van de vogel goed zichtbaar, evenals de typische rechte vlucht met af en toe een kort zweefmoment. Het was overduidelijk geen baltsende Watersnip, maar wel degelijk een Poelsnip. Ik was helaas te verbouwereerd om snel een foto te maken van deze bijzondere vogel.

Niet veel later had ik weer een bijzondere ontmoeting. Verder ploeterend door een heel zompig deel, stond ik in opeens in een smal ondiep slootje waar ik een kleine vogel aan de oeverrand in de begroeiing zag scharrelen. Met het tegenlicht van de zon, kon ik slechts een paar onduidelijke foto's maken. Een van deze foto's werd uiteindelijk de mystery bird in het herfstnummer van De Steltkluut. Er kwamen vier reacties binnen. Drie keer werd de Waterral genoemd. Alleen Bart Meyer had het goed. Het was een foto van een Kleinst waterhoen. Zelf had ik dit waterhoen nooit eerder gezien en het bleek dan ook de tweede waarneming ooit in Zeeuws-Vlaanderen. De eerste waarneming was op 7 augustus 1898 in de Canisvliet en betrof 3 juveniele vogels. Het Kleinst waterhoen wordt de laatste jaren al vaker gezien in Nederland, maar staat te boek als een zeer zeldzame en onregelmatige gast.

Wat was er nu precies te zien? Ik zag een klein vogeltje ter grootte van een Mus of een kleine Spreeuw als een heel klein ralletje met een klein slank nekje en kort snaveltje langs de rand van het slootje foerageren als een Waterhoentje. Langzaam balancerend door het slootje zag ik het ralletje af en toe van links naar rechts rennen in de begroeiing van de oeverrand. Soms hield hij zich zo stil dat hij onzichtbaar was. Uiteindelijk lukte het me niet om een goede foto te maken. Wat verder opviel was de bruine rug met witte strepen, de donkerblauwe hals en donkere kop. Op het buikdeel en achter de flanken waren de typische rallenstreepjes te zien. Af en toe was in de dichte begroeiing te zien dat de vogel zijn veren poetste. Tijdens het foerageren werd zo nu en dan het korte, zwart-witte staartje omhoog gestoken en rende het vogeltje naar de andere kant van de sloot. Tijdens de korte vlucht waren de langere poten, zoals die van een ral, duidelijk zichtbaar.

We hebben afgesproken met de beheerder dat de aanwezigheid van deze vogel niet bekend zou worden gemaakt tot een nader te bepalen tijdstip. Het gevaar bestaat namelijk dat hordes vogelfotografen door het gebied gaan

Mystery bird

Kleinst waterhoen (Foto Harvey van Diek)

banjeren om deze zeldzame vogel aan hun lijst toe te voegen en daarmee het broedseizoen van alle vogels verstoren. We zijn nog twee keer terug geweest om na zonsondergang de soort op geluid terug te vinden. Helaas is dit niet meer met zekerheid gelukt en daarom kon er geen geldig territorium worden vastgesteld. De vegetatie was inmiddels een stuk hoger en de slootjes waren alweer vroeg volledig uitgedroogd. Daarnaast waren tijdens ons tweede bezoek de koeien al in het gebied aan het grazen. Mogelijk was de vogel gevlogen, evenals de zes Steltkluten die ook dit jaar weer slechts tijdelijk aanwezig waren.

Al deze genoemde vogels hebben graag natte poten en een droog gebied is geen geschikte locatie om jongen groot te brengen. Die vinden in droge gebieden namelijk niet voldoende voedsel. Dit onderstreept het belang van een goed waterbeheer in natuurgebieden, waarbij het water zoveel mogelijk wordt opgevangen en vastgehouden, vooral tijdens het broedseizoen. Het ontbreken van voldoende waterrijke habitats wordt in de literatuur genoemd als de grootste bedreiging voor het Kleinst waterhoen. Hopelijk lukt het ons in de toekomst om deze vogel nog eens als territorium te mogen noteren.

Bart Meyer kan als prijs in het voorjaar een keer met mij mee naar de Putting bij Hengstdijk. Om een afspraak te maken kan hij een mail sturen naar: redactie@steltkluut.nl

Literatuur:

Meininger P. (2022). *Kleinst waterhoen*, pag. 539-540, in Meininger P.L (redactie) *Avifauna Zeelandica deel 1, Vogels, vogelaars en vogelonderzoek in Zeeland*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

Buise M. & Tombeur F.L.L (1988). *Vogels tussen Zwin en Saeftinghe, De avifauna van Zeeuws-Vlaanderen*. Stichting Natuur- en Recreatie-informatie, Middelburg

Keller, V., Herrando, S., Vorisek, P. et al. (2020). *European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change*. European Bird Census Council & Lynx, Ediciones Barcelona

SOVON Vogelonderzoek Nederland (2018). *Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering*

KORTE BERICHTEN

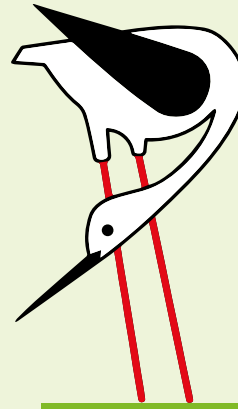
Ledenaanbieding Avifauna Zeelandica

Natuurbeschermingsvereniging 'De Steltkluut' heeft de totstandkoming van dit unieke Zeeuwse standaardwerk ondersteund. Ook hebben diverse leden eraan meegewerkt en foto's aangeleverd. Niet alleen alle in Zeeland voorkomende vogelsoorten staan erin beschreven, ook de historie van het vogels kijken, de ontwikkeling van natuurgebieden en vogelaars wordt uitgebreid toegelicht.

Speciaal voor onze leden is het boek t/m 31 december 2023 daarom te verkrijgen voor slechts € 39,50 i.p.v. €49,50 plus gratis verzending!

Voor iedere Zeeuwse natuurliefhebber een 'must-have'. **Meer info en bestellen kan via sovon.nl/az.**

Contributie 2024

Hierbij een vriendelijk verzoek om de contributie voor 2024 te voldoen. Het minimumbedrag is 25 euro. Een hoger bedrag is welkom. **Graag vóór 1 februari betalen op:** NL81 RABO 0136605540 (BIC: RABONL2U)
Ten name van Natuurbeschermingsvereniging De Steltkluut

Vermeld s.v.p. ook de naam van het lid als die niet overeenkomt met de tenaamstelling van de rekening. Dat voorkomt ons een hoop puzzelwerk.

De Steltkluut zoekt...

Herhaalde oproep: Ook de Steltkluut kampt met personeelsgebrek!

Het bestuur van de Steltkluut zoekt een secretaris!

Op dit moment is het bestuur samengesteld uit een voorzitter, penningmeester en twee leden. Om het geheel compleet te maken hoort daar nog een secretaris bij. Misschien iets voor jou? Hieronder lees je wat het ongeveer inhoudt.

Bestuursvergadering (ca. 8x per jaar - soms digitaal):

- Agenda opstellen in samenspraak met de voorzitter
- Verslag doen van deze vergaderingen en actiepunten bijhouden Algemene ledenvergadering (2x per jaar)
- Agenda opstellen in samenspraak met de voorzitter
- Notulen verzorgen

Verder verzorg je de in- en uitgaande correspondentie en houd je ook de centrale agenda van de vereniging bij. Wat verwachten we van jou? Een tijdsinvestering van zo'n 6 uur per maand, soms wat meer, soms ook wat minder én uiteraard betrokkenheid bij de Zeeuws-Vlaamse natuur. Dat is alles!

Geïnteresseerd of wil je misschien een paar maanden meedraaien met het bestuur?

Mail even met Ria, penningmeester@steltkluut.nl – zij belt je met plezier terug.

Waardevolle Westerscheldedijken

De Vogelwerkgroep organiseert twee activiteiten rondom het Steltkluut thema in de winter.

Op 27 januari doen we een slaapplaatstelling van ganzen bij Saeftinghe. In Januari/ februari gaan we bij vloed kijken naar een hoogwatervluchtplaats van verschillende kustvogels. De volgende steltlopers kunnen dan mogelijk worden gezien: scholekster, bonte strandloper, wulp, drieteenstrandloper en misschien wel iets speciaals. Een beperkt aantal soorten waardoor deze excursie voor de beginnende vogelaar zeer geschikt is. We zullen letten op gedrag en verschillen met gelijkende soorten.

De plantenwerkgroep organiseert op 2 januari een plantenjacht. Verzamelen op de Mariadijk Walsoorden. De werkgroepen van de Steltkluut zullen vanaf het voorjaar nog meerdere activiteiten organiseren. Houd de kalender op de website, de socie en de appgroepen in de gaten voor exacte data, tijden en plaatsen.

Dierenkliniek

Axel

0115-561488

Tuin aanleg • Onderhoud • Planten • Bomen rooien
 Snoeiwerk • Stronken frezen • Haardhout

van der Maas
 Groenbeheer

06 - 107 555 86 • vdmgroenbeheer@gmail.com

**KELVIN
 TERMINALS**
 CORRIE MACCOLL LIMITED

Adverteren? info@steltkluut.nl

Agenda

STELTKLUUT

Dinsdag 2 tot do. 4 februari	Natuurwerkweekend in Hattem
Zaterdag 10 februari 13.00 uur	Wandeling Groot Eiland

JEUGD

Zaterdag 20 januari 10.00 uur	Overwinterende vogels, Braakman boerderij
Zaterdag 24 februari 13:30 uur	Voorjaarsdrukte in de heemtuin bij Watertoren, Axel

KNOTTEN

Zaterdag 30 december	
Zaterdag 13 januari	
Zaterdag 27 januari	
Zaterdag 10 februari	
Zaterdag 24 februari	
Zaterdag 9 maart	

De werkgroep start om 9.30 uur. Voor informatie over de locatie: neem contact op met landschapsbeheer@steltkluut.nl

PLANOLOGIE

Donderdag 11 januari 19.30 uur	Vergadering Edvart Grieghof 13

PLANTEN

Zaterdag 30 december 13.00 uur	Eindejaars Plantenjacht, Fietscafe 't Zand 26 Koewacht
Dinsdag 2 januari 10.30 uur	Plantenjacht, Mariadijk Walsoorden

VOGELS

Woensdag 27 december 13.30 uur	Laagwatertelling Saeftinghe
Donderdag 28 december 13.00 uur	Ganzen/eenden-excursie voor startende vogelaars in de Putting. Graag aanmelden via info@steltkluut.nl
Zaterdag 6 januari 15.30 uur	Slaapplaatstelling Kiekendieven Saeftinghe
Vrijdag 12 januari 14.30 uur	Hoogwatertelling Saeftinghe
Zondag 14 januari 8.45 uur	Laagwatertelling Saeftinghe
Zaterdag 10 februari 13.45 uur	Hoogwatertelling Saeftinghe
Zaterdag 17 februari 12.00 uur	Laagwatertelling Saeftinghe

De tellingen bij Saeftinghe starten op Emmaweg 4, Nieuw Namen

Meer informatie over de geplande activiteiten en bijeenkomsten van de verschillende werkgroepen zijn in de online agenda te vinden, zie steltkluut.nl/agenda of raadpleeg de Steltkluut App.

Voor korte termijn initiatieven van de insecten-, planten- en vogelwerkgroep: sluit je aan bij de diverse Whatsapp-groepen.

Camping De Stropielekker

Midden in de natuur geniet u van Rust en Ruimte.

- Fiets en wandeltochten.
- Te huur Kajakken. Mooie vaarroutes.

Axelsestraat 120 | 4543 RN Zaamslag | Info: 0115 – 431861 | www.destropielekker.nl

www.DeGroteVerleiding.nl

Ooit zo iets moois gezien?

DE GROTE VERLEIDING

een biologische supermarkt met de lekkerste, verste en gezondste producten, veelal uit de regio. We bezorgen de boodschappen wekelijks in heel Zeeland bij onze klanten aan de deur.

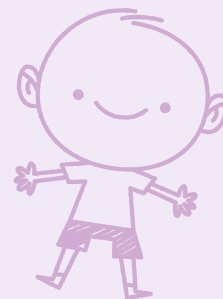
Paviljoen
't Schor
Paal

Restaurant Paviljoen 't Schor
Havenstraat 54 • NL - 4569 TL PAAL
Danny en Christien Buijsrogge
0031 6 25 38 22 77
paviljoen@tschor.nl • www.tschor.nl

de Bierkreek

BIOLOGISCHE ROZENKWEKERIJ

Opa en de natuur

Toon Hagenaar (tekst) en Carola André (foto)

Mart is bij zijn opa.
'Opa,' zegt hij. 'Hoe komt het dat je zoveel weet? Vooral van de natuur.'
'Dat vind ik een leuke vraag,' antwoordt opa. 'Dat komt door de kramsvogel.'
Mart kijkt bedenkelijk. Die vogel kent hij niet. Zou opa hem weer voor de gek houden?
'Wat is dat voor vogel?' vraagt hij. Hij durft de naam niet uit te spreken. Bang dat het niet goed is.
'Ken je geen kramsvogel?' vraagt opa. 'Hij is familie van de merel en de lijster. Hij komt hier alleen in de winter voor.'
'Wat voor kleuren heeft hij?'
'Tja,' zegt opa. 'Dat is niet zo gemakkelijk. Hij heeft de gespikkelde borst van een zanglijster. De bruine vleugels van een vrouwtjesmerel. De kop is grijs, net als zijn stuit.'
Opa pakt zijn mobiel en zoekt de vogel op.
'Kijk,' zegt hij. 'Zo ziet hij eruit.'
Mart bekijkt de foto en knikt. Toch begrijpt hij het nog niet. Weet opa door die vogel zoveel over de natuur?
'Is dat alles?' vraagt Mart. 'Als ik iets over die vogel weet, weet ik de rest dan ook?'
Opa schudt zijn hoofd.
'Nee, lieve jongen,' zegt opa. 'Niet alleen door deze vogel. Alleen is het daarmee begonnen. Als jongen van tien keek ik graag naar Ja, natuurlijk. Dat was op de teevee.'
'Keek je daar altijd naar?'
'Bijna altijd. Er werden vragen gesteld. De vragen over vogels had ik bijna altijd goed. Eén keer werd een fout antwoord goedgekeurd.'
'Waar ging het over?'
'Over het kleinste vogeltje van Nederland...'
'O,' zegt Mart. 'Dat is niet zo moeilijk. Dat is het winterkoninkje.'
'Bijna goed,' zegt opa. 'Dat antwoord werd goedgekeurd. Alleen wist ik dat het fout was. Er zijn er nog twee die ietsje kleiner zijn.'
'Nog kleiner!' Mart kan zijn oren niet geloven.
'Ja, nog kleiner.'
'Welke zijn dat dan?'
'Het goudhaantje en het vuurgoudhaantje.'
'En toen?'
'Na afloop werd gezegd dat het antwoord niet goed was. Het had geen gevolgen voor de uitslag.'
Mart begint te glimlachen.
'Dus je wist het beter.'
'Ja, Mart,' zegt opa. 'Die keer wist ik het beter. Maar niet altijd, hoor.'
'En keek je ook naar Discovery en Animal Planet?'
Opa schudt zijn hoofd.
'Nee, dat bestond toen nog niet.'
'En boeken?'
'Die hadden we wel. Mijn vader had een echte

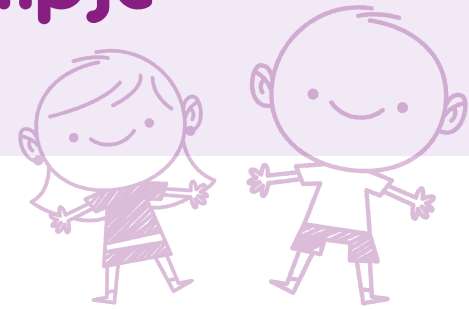

Kramsvogel

encyclopedie. Dat vond ik reuze interessant. Ik keek er vaak in.'
'Een encyclopedie, wat is dat?'
'Dat zijn een heleboel dikke boeken. Er staat van alles in. Ook over de natuur.'
Mart denkt na.
'Maar,' zegt hij. 'Die encyclopedies heb ik ook!'
Nu kijkt opa hem verbaasd aan.
'Ja, opa,' zegt Mart. 'Kijk, die heb ik hierop.'
Mart laat zijn mobieltje zien.
Opa begint te glimlachen. 'Ja, je hebt gelijk. Daar kun je ook alles op vinden.'
'Ik gebruik vaak WikiKids,' zegt Mart.
'WikiKids!' De stem van opa klinkt verbaasd.
'Ja, zo heet het echt. Het lijkt op Wikipedia, maar dan voor kinderen. Ik mag er ook een stukje op schrijven als ik wil.'
'En ik?' vraagt opa.
'Jij ook. Als het onderwerp niet bestaat, is dat wel zo leuk.'
Opa kijkt geïnteresseerd.
Mart denkt even na. Hij pakt zijn mobiel. Hij typt wat in.
'Wat zoek je?' vraagt opa.
'Goudhaantje,' antwoordt Mart. 'Hè, hoe kan dat? Het staat er niet in. Hoe heette die andere vogel? Die op een lijster lijkt.'
'Kramsvogel,' zegt opa. 'K R A M S V O G E L.'
Mart typt gelijk mee.
'Die staat er ook al niet in. Wat raar.'
Ineens krijgt Mart een idee.
'Jij moet die schrijven, opa. Je weet zoveel. Het zal alleen maar leuker worden op WikiKids.'
Opa moet even nadenken. En dan geeft hij Mart gelijk. Vroeger wilde hij leraar worden. Als hij schrijft, is hij ook een beetje leraar. En via WikiKids kunnen kinderen ook meer leren over de natuur.

Puzzel eekhoortje boompje

Toon Hagenaar (tekst en foto's)

Een boom zonder eekhoorn is geen boom

2
1
1
1
1

1 1 1 1 2

		X		X
X	X	X		X

2
1
1
1
1

1 1 1 1 2

In elke boom zit een eekhoortje. Het zit ernaast, erboven of eronder. De eekhoortjes mogen elkaar niet raken, ook niet diagonaal. De cijfers naast en onder de puzzel geven aan hoeveel eekhoortjes zich in de betreffende rij of kolom bevinden. In bovenstaand voorbeeld kan met rij 5 worden begonnen. Hier staat het getal 1. Dus maar één eekhoortje. Dat kan slechts op één plek komen. Namelijk onder de onderste boom van kolom 4. De andere vakjes in deze rij blijven leeg. Hierin kan je eventueel een kruisje zetten.

Vervolgens kan je ook in kolom 4 een kruisje zetten in de hokjes die het hokje met het eekhoortje schuin raken. Zo doe je dat met de hele puzzel. Kun jij de bovenste puzzel afmaken en de onderste oplossen?

1
1
1
1
1

1 0 1 1 2

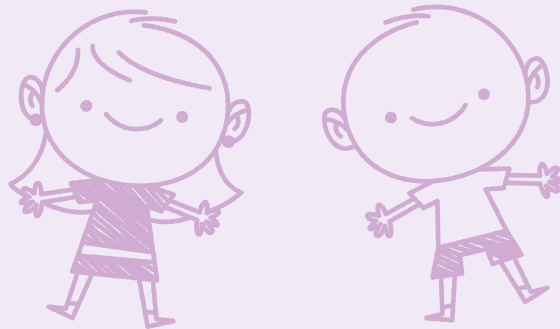

2
0
2
0
3

2 1 1 2 1

Toon en de natuur

Toon Hagenaar (tekst en foto's)

Ik denk dat ik een jaar of 16 was. In onze kleine achtertuin landde er in de winter een vreemde vogel op de voederplank. Zowel mijn broer Frans als ik wist niet wat het was.

Thuis hadden we geen boek om deze vogel in op te kunnen zoeken. Die had Frans wel op zijn kamer in Breda. We spraken het volgende af. Hij zou daar de vogel opzoeken en ik zou naar de bibliotheek gaan. Zo kwamen we er allebei achter dat het een kramsvogel was geweest. Het gebeurde precies zoals opa het tegen zijn kleinzoon Mart had verteld.

Ik was al veel langer geïnteresseerd in de natuur. Thuis keken we naar Ja, natuurlijk. Een tv-programma met reportages en een quiz over de natuur.

Een van de vragen die daar werd gesteld ging over het kleinste vogeltje van Nederland. Na het lezen van het stuk van Mart en zijn opa weten jullie nu ook dat dit het winterkoninkje niet is. Ik had het goede antwoord gegeven en de kandidaat niet. Na afloop van de quiz kreeg ik gelijk.

Toen ik 18 werd, verhuisden mijn ouders naar Ter Moere. Een gehucht vlak bij Nieuwvliet. Daar hadden we een heel grote tuin. Hier werd mijn interesse voor de natuur steeds groter.

We hadden op onze voederplank een grote bonte specht die zich tegoed deed aan de kokosnoot.

Op een paaltje in de tuin streek vaak een grauwe vliegenvanger neer. Iedere keer vloog hij op wanneer hij een vliegje zag. Met veel behendigheid ving hij het, om even later weer terug te keren boven op het paaltje.

Aan het einde van de tuin zat vaak een steenuiltje. In die tijd maakte ik op mijn fiets grote tochten om tal van vogels te spotten. Ik reed eerst naar de Verdrongen Zwarte Polder. Vandaar fietste ik naar de Zwartgatsche Kreek en zo weer terug naar huis. Ik noteerde de vogels die ik onderweg was tegengekomen.

Dit alles zorgde ervoor dat ik steeds meer in de ban raakte van wat er op de aarde leeft, groeit en bloeit. Ik werd lid van Vogelbescherming Nederland en ik abonneerde mij op het maandblad Grasduinen. Omdat ik zoveel over de natuur wist, zeiden mensen weleens dat ik voor boswachter had moeten studeren. Dat deed ik niet, en soms heb ik daar nog spijt van.

Ik ging studeren voor meubelmaker in Rotterdam. Voor deze opleiding moest ik verschillende houtsoorten uit mijn hoofd leren. Ik was erg leergierig. Ik verzamelde zo veel mogelijk houtmonsters. Nu ik de boom vanbinnen kende, wilde ik die ook aan de buitenkant kunnen herkennen. Dus kocht ik een boekje over bomen.

Zo leerde ik de bomen herkennen. Niet alleen aan hun houtsoort, maar ook aan hun stam, hun blad, hun bloeiwijze en hun vruchten. Ik werd lid van de Bomenstichting. Die bestaat nog steeds. Neem eens

een kijkje op hun site: <https://www.bomenstichting.nl/> Hierop vind je grote bomen met een ereklasse in onze eigen provincie.

Als student woonde ik in Rotterdam. Ik kocht veel boeken over de natuur bij De Slegte. Vooral vogels hadden mijn grootste interesse.

Fietsen deed ik daar ook veel. Ik ging dan naar de Rhoonse en Carnisse Grienden, een prachtig natuurgebied. Of ik fietste langs het riviertje de Rotte, waar Rotterdam zijn naam aan te danken heeft.

In de Rotte zag ik voor het eerst een fuut. Nu zie ik ze bijna dagelijks zwemmen in de Otheense Kreek en ook op de Westerschelde.

Ik verhuisde terug naar Zeeland. Ik werd lid van Het Zeeuwse Landschap en De Steltkluut.

Op een bepaald moment wilde ik iets anders leren als beroep. Ik heb toen een thuiscursus Medewerker Groenvoorziening gedaan. Hier leerde ik meer over planten en bloemen, en over de opbouw van Latijnse namen. Bijvoorbeeld over het duizendblad, dat in het Latijns *Millefolium* heet. Eigenlijk heel simpel omdat het woordje 'duizend' in het Frans mille is en een ander woord voor blad ook wel folie is. Samen dus duizendblad.

Zo zijn er nog veel meer verwijzingen binnen de Latijnse naam van een plant of dier.

Als je dat weet, zie je ook sneller waarom het ene dier of plantje zo heet.

Door het schrijven van de stukjes over Mart en zijn opa verdiep ik me weer op een andere manier in de natuur.

Dat maakt het schrijven over

Kerkuilenjong

Groene bladsnitkever

Mart zo leuk en interessant. Ik kom dingen tegen die ik zelf nog niet wist.

Bijzondere momenten voor mij in de natuur zijn: het zien van een ijsvogeltje, het vinden van een doodshoofdv�inder in de tuin, het zien en aanraken van grote, dikke bomen. Maar ik kan ook genieten van een heuvelachtig landschap, een prachtige zonsondergang of een ruige zee. Het zien van zeevonk aan het strand van Nieuwvliet en een dag later glimwormen spotten in Zuid-Limburg vond ik erg speciaal. Het oprapen van het omhulsel van een kokerworm: het blijft fascinerend hoe fragiel het is en toch stevig genoeg om het beestje erin bescherming te bieden. Paddenstoelen vind ik ook heel bijzonder, zoals de trilzwam.

Het mogen vasthouden van een jong kerkuiltje bij vrienden in Baak. Het volgen van een koolmezenpaar van het leggen van een ei tot het uitvliegen van de jongen. Meer en meer fascineert de natuur mij. Ieder moment is bijzonder genoeg om even bij stil te staan en ervan te genieten. Bij mij begint dat steeds vaker gewoon in de achtertuin, samen met mijn mobiel met daarop de app ObsIdentify.

gebloeid

Beukenboom Manteling

Gallen

Gallen zijn vergroeiingen op planten, die de plant maakt onder invloed van een organisme. Dit kan een insect, mijt, schimmel of aaltje zijn. De galmaker gebruikt de gal als schuilplaats, als voedselbron en vaak ook voor de voortplanting. De gal ontwikkelt zich meestal maar op één plantensoort. Een van de belangrijkste kenmerken om een gal op naam te brengen is dus de plant waarop de gal zit.

Luciën Calle (Foto's)

Aardappelgallen op somereik

*Knikkergal op somereik
bewoond door inquilinen*

Eikenwondgalwesp op somereik

Perebloedluis op gladde iep

Ramshoorngalwesp op somereik

Satijnen knoopjesgal op somereik

Truffelgalwesp op somereik